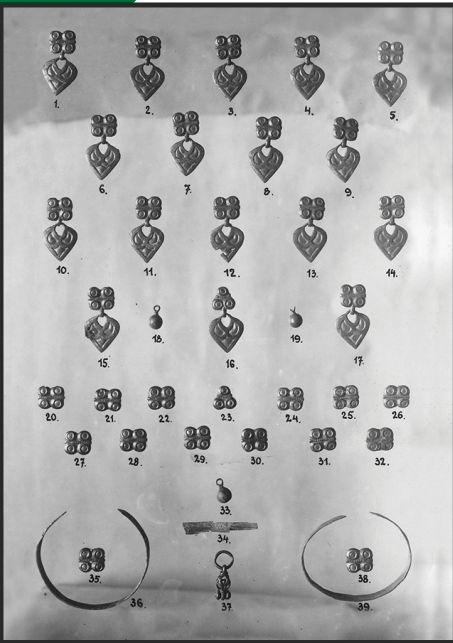

64. kép Az ószentiváni sír teljes leletanyaga (SZTE RT Ad. B.J.FGy F5342)

65. kép A bánkúti sír teljes leletanyaga (SZTE RT Ad. B.J.FGy F5343)

FELFÖLDI SZABOLCS – FÜLÖP RÉKA – ILÉS-MUSZKA ANDREA – KOMKA ROBIN – SZÉPLAKI TÜNDE

A gyűjtemény honfoglalás kori leletgyűjtései

Tanszéki gyűjteményünk három olyan tárggyűjtést őriz, melynek anyaga a honfoglalás korára datálható. Ezek az 1930-as, 1940-es években kerültek elő Ószentiván (ma Tizzasziget), Bánkút–Rózsamajor és Tompa–Körös-oldal lelőhelyekről. Hitelesítő ásatás csak Ószentivánon¹ és Bánkúton² történt 1932-ben és 1933-ban, mindkét esetben Bálint Alajos vezetésével [64–65. kép]. Az említett lelőhelyeken 25–35 cm-es mélységben egy DNy–ÉK-i, illetve egy ÉNy–DK-i tájolású gazdag honfoglalás kori női sír látott napvilágot, többek között aranyozott ezüst ingnyakveretekkel és csüngőtagos kaftánveretekkel [66–68. kép].³ Tompa határában 1947-

ben szántás során bolygattak meg egy temetkezést, melyből 2 kengyel, illetve 3 nyílhegy és embercsontok kerültek az intézeti tárba.⁴ Hitelesítő ásatásra ez utóbbi esetben már nem került sor.

Az aranyozott ezüst ruhadíszek viselését viszonylag gyakorinak tekinthetjük az előkelő nőknél a korszakban. A gyűjtemény kiemelkedő darabjai az ószentiváni csüngőtagos kaftánveretek [66. kép, Kat. 53] és az ingnyakveretek (az ószentiváni kerek csüngőtagos veretek és a bánkúti három- és négykaréjos csüngőtagos és egytagú veretek) [64–68. kép, Kat. 54–57]. A csüngőtagos kaftánveretek majdnem tökéletes másai az 1897-ben előkerült tokaji kincslet

66. kép Csüngőtagos kaftánveretek Ószentivánról

67. kép Csüngőtagos ingnyakveretek Ószentivánról

68. kép Ingnyakveretek Bánkútról

egyik verettípusának,⁵ míg a bánkúti darabok pontos párhuzamai például a Szentes-Libahalmon/Jámborhalmon 1902-ben szórványként előkerült daraboknak. A korszak viseletének jellemző elemei továbbá a bronz fülesgombok, melyeket gyűjteményünkben Bánkútról egy tömör darab képvisel [69. kép, Kat. 58]. A leírások alapján az ószentiváni nő szintén rendelkezett enyhén lapított gömb alakú fülesgombokkal, ezek hollétéről azonban nincs adatunk.⁶

Ékszerek tekintetében a gyűjtemény említésre méltó darabjai a bánkúti díszítés nélküli ezüst pántkarpercec-pár [70. kép, Kat. 59], valamint egy áttört, kosaras csüngő [71. kép, Kat. 60]. Ószentivánról tudunk továbbá különböző üvegyöngyökről, melyek sorsáról nincs további információnk.⁷ A tárban megtaláljuk a korszak jellegzetes lószerszámtípusát is, Ószentivánról és Tompáról került elő 2-2 vashól kovácsolt körte alakú kengyel [64., 72. kép, Kat. 61], mely típus e korban általánosan elterjedt volt a Kárpát-medencében, s melynek használata viszonylag hosszabb időszakot ívelt át. Az ószentiváni sírban ezen kívül még egy hevedercsatot és csiholóvasat is találtak.⁸

Míg a bánási területen a 10. században kis létszámú, az ártéri letelepülések és az időszakosan vízjárta térségek adottságait kihasználó közösségek telepedtek le (Ószentiván eltemetettei ezek nyugati csoportjába tartozhattak),⁹ addig a Mezőség a folyóparti területekhez képest gyéribben lakott volt, ahol a bánkútihoz hasonló, ugyancsak kis sírszámú temetők túlsúlya volt a jellemző; a tompai lelőhelyet viszont

érdekes módon egy széles üres térség választja el a közeli régiók lelőhelyeitől.¹⁰

Habár országos összevetésben sem az ószentiváni, sem a bánkúti sír nem számít különösebben előkelőnek, leletanyaguk révén mégis kiemelkednek közvetlen környezetükből.¹¹ E tárgyak a tompai leletekkel együtt képezik gyűjteményünk értékes, 10. századra korhatározható anyagát.

69. kép Tömör fülesgomb Bánkútról

70. kép Kiszélesedő lemezkarperec Bánkútról

71. kép Áttört kosaras csüngő Bánkútról

IRODALOM

- BÁLINT 1932 = Bálint A.: Honfoglaláskori sírok Ószentivánon és Bánkúton. *Dolgozatok* 8 (1932), 256–265.
- BÁLINT 1991 = Bálint, Cs.: *Südungarn im 10. Jahrhundert*. [StudArch 11.] Budapest 1991.
- GÁLL 2013 = Gáll E.: *Az Erdélyi-medence, a Partium és a Bánság 10–11. századi temetői I–II*. [Magyarország honfoglalás kori és kora Árpád-kori sírleletei 6.] Szeged 2013.
- MESTERHÁZY 1994 = Mesterházy K.: Az ún. tokaji kincs revíziója. *FolArch* 43 (1994), 193–242.
- RÉVÉSZ 2020 = Révész L.: *A 10–11. századi temetők regionális jellemzői a Keleti-Kárpátoktól a Dunáig*. [Magyarország honfoglalás kori és kora Árpád-kori sírleletei 13.] Szeged–Budapest 2020.
- VARGA 2011 = Varga S.: 10–11. századi temetők Bács-Kiskun megye területén. In: *Hadak útján. A népvándorlás kor kutatóinak XIX. konferenciája* (Xántus János Múzeum, Győr 2008. október 20–22.) Szerk.: Bíró Sz. – Tomka P. [Tanulmányok 3.] Győr 2011, 215–229.

¹ SZTE RT Ad. ltk. 9937–9939, 9941–9942, 9944, 9950–9952; BÁLINT 1932, 256–265.

² SZTE RT Ad. ltk. 9940, 9943, 9945–9948, 9953; BÁLINT 1932, 256–265.

³ Ószentivánon a temetkezés környezetében húzott kutatóárkokban csupán két további bolygatott csontváza lelték. Ezek a sírok viszont – az ásató szerint – a távolságuk okán nem tartozhattak a női temetkezéshez (BÁLINT 1932, 256–257). A modern kutatás azonban már valószínűsíti, hogy a temetkezések mégis összekapcsolódhattak (vö. BÁLINT 1991, 259, No. 309; RÉVÉSZ 2020, 108, 111). Bánkúton a feltárás során két további sír került még elő, de ezek bolygatottak voltak és mellékletet sem tartalmaztak (BÁLINT 1932, 259–262).

⁴ A leletanyag 1947 októberében Tompa község ajándékként került a gyűjteménybe, az embercsontokat pedig továbbadták az egyetem Embertani Intézetének (SZTE RT Ad. ltk. 5031–5079). A leletegyütteshez tartozó tárgyak számával és előkerülésének a körülményeivel, valamint az intézeti tárba kerülésének módjával kapcsolatban számos, még tisztázásra váró kérdés merül fel (SZTE RT Ad. ltk. 5031–5079; VARGA 2011, 221, 92. jegyzet).

⁵ Vö. MESTERHÁZY 1994, 17. ábra.

⁶ SZTE RT Ad. ltk. 9950–9951; BÁLINT 1932, 256–265.

⁷ BÁLINT 1932, 256–265.

⁸ BÁLINT 1932, 257.

⁹ RÉVÉSZ 2020, 114.

¹⁰ RÉVÉSZ 2020, 386.

¹¹ RÉVÉSZ 2020, 132, 155.

72. kép Körte alakú vaskengyel Tompáról